

uvodnik Foreword

Mark Twain — između talenta i mudrosti

Vladimir Lončarević*

»Čovjek koji ne čita dobre knjige nema nikakve prednosti nad čovjekom koji uopće ne zna čitati«, samo je jedna od stotina maksima koje su učinile planetarno slavnim američkoga pisca Marka Twaina, kojemu se ove godine navršila stota obljetnica smrti.

Pravim imenom Samuel Langhorne Clemens, rođen 1835. u mjestu Florida u državi Missouri, bio je šesto od sedmero djece svojih roditelja. Premda je promijenio više poslova, odredio je svoju budućnost počevši u ranoj mladosti pisati humorističke priloge u listu svoga brata, pa sve više piše i surađuje kao humorist i dopisnik u raznim novinama i listovima, godine 1863. prvi put i pod imenom Mark Twain.

Krug njegovih književnih i životnih interesa bio je širok. Pisao je protiv rasizma, borio se za ravnopravnost žena, podržavao socijalne pokrete u svijetu. Proputovao je gotovo cijele Sjedinjene Države, čak do Havaja, posjetivši i Europu. Okušao se i kao poslovni čovjek osnovavši tvrtku, ali je brzo bankrotirao. Zanimala ga je znanost, pa je uz ostalo prijateljevao s našim velikim izumiteljem Nikolom Teslom.

Twaina mnogi smatraju ocem američke književnosti. *Pustolovine Huckleberryja Finna*, *Pustolovine Toma Sawyera*, *Kraljević i prosjak*, *Yankee na dvoru kralja Artura*, *Život na Missisippiju*, *Novčanica od milijun funti*, samo su neka od njegovih glasovitih djela, među kojima je većina ovdje spomenutih posvećena mladeži, postavši dio lektire u mnogim zemljama, a mnoga su i ekranizirana. Junaci njegovih najpoznatijih romana siromašni su i radoznali adolescenti s američkoga juga, često u sukobu sa svojim roditeljima i svijetom starijih. Twain je kroz njih zapravo dao sliku društva američkog juga u vremenu naglih promjena u godinama oko građanskoga rata, ujedno autobiografskom notom opisavši iskustva odrastanja i suočavanja mladih sa stvarnim životom. Poznatom sentencijom jednoga od njegovih junaka, »kad sam imao četrnaest godina, otac mi je bio tolika neznalica da sam jedva podnosio tog starca u svojoj blizini, a kada sam napunio dvadeset jednu, ostao sam zapanjen koliko starac može naučiti u sedam godina«, lucidno je oslikao brze promjene koje doživljavaju mladi upravo u tom životnom razdoblju. Nedvojbena, imao je smisao da u humor odjevenim dosjetkama mladima uputi dobru pouku. »Svaki dan napravite nešto što vam je jako mrsko. Na taj način naučit ćete se bezbolno nositi s odgovornošću«, poručio je, dodavši savjet: »Izbjegavajte one

* Doc. dr. sc. Vladimir Lončarević, Ured predsjednika Republike Hrvatske, Filozofski fakultet Društva Isusove, Zagreb. Adresa: Pantovčak 241, 10 000 Zagreb.
E-pošta: vladimir.loncarevic@predsjednik.hr

koji omalovažavaju vaše ambicije. To rade samo mali ljudi, dok istinski veliki ljudi u vas pobuđuju osjećaj da i vi možete postati veliki.« U protivnom, »za dvadeset godina više ćete žaliti zbog onog što niste napravili nego zbog onog što jeste«.

Njegova popularnost sto godina nakon smrti nije manja, nego je i veća nego za života. To se ima pripisati životnosti njegovih književnih djela, ali i stotinama izreka, kojih su danas pune internetske stranice na svim mogućim jezicima. Mnoge njegove misli postale su opće poslovice. Njih je skladao vještom domišljatošću, precizno uočavajući ljudske navike i nedosljednosti. »Moje su nakane uvijek bile dobre — osuđivao sam ljudske navike, a ne uvjerenja. Kad god sam imao štogod oštroga reći, bilo je to nakon što su uvjerenja prešla u navike.« Doticao se izreka-ma svih mogućih tema, nerijetko se šaleći na vlastiti račun: »Nema ništa lakše nego prestati pušiti, jer je sam to učinio stotinjak puta!« Rado se izrugivao političarima, kojima je, uz ostalo, »savjetovao«: »Ako se ne možeš sjetiti nečeg drugog, reci istinu.« Narugao se i sudskom poimanju pravde i istine, rekavši: »Moraš dobro poznavati činjenice prije nego ih hoćeš izvrnuti naopačke«, a redovito se izrugivao oholim brbljavcima poručujući im: »Bolje je držati zatvorena usta i izgledati glupo, nego ih otvoriti i time otkloniti svaku sumnju.«

Uz isticanje njegova smisla za humor, mnogi Twaina smatraju prvorazrednim cinikom. Ako je točna misao Oscara Wildea da je »cinik čovjek koji svemu zna cijenu, a ničemu vrijednost«, Twain je u tome smislu otišao korak dalje: on je mnogim stvarima znao vrijednost, ali nije vjerovao da se vrijedi truditi da ih čovjek stekne. Teško je posve sigurno reći što je Twainov duh učinilo ciničnim, premda većim dijelom života ta je ciničnost bila ublažena velikim dozama vedroga humora, da bi, kažu njegovi biografi, potkraj života postao pesimističan, rezigniran, pa i mračan, o čemu svjedoče i djela *Čovjek koji je pokvario Hadleyburg*, *Zagonetni stranac*, *Što je čovjek*.

Više će sigurno rasvijetliti njegovi opsežni memoari koje je napisao u posljednjem desetljeću života, zabranivši njihovo objavljivanje do stote godine od svoje smrti. Zacijelo je na nj utjecao niz životnih tragedija: u jedanaestoj godini umro mu je otac, poginuo brat s kojim je kanio ploviti Mississippijem, za što je krivio sebe; u drugoj godini života umro mu je sin Langdon, a poslije i kćeri Suzy i Klara te naposljetku i supruga. No čini se da je Twain sve više padao u »okrutni cinizam« prije svega jer je bio stiješnjen nihilizmom, uvjerivši sama sebe da je bio ništa i da se vraća u ništa, pa je tako mislio i za svoje najbliže. Može se reći da je na neki svoj način vjerovao u Boga, ali nije vjerovao Bogu. Twain je zapravo bio razočaran ljudima. »Ponekad, dok razmišljam o ljudima, čini mi se da je šteta što Noa i njegovo društvo nisu zakasnili na brod.« Bogu se, držao je, »omakla« pogrješka: »Vjerujem da je naš Nebeski Otac izumio čovjeka jer je bio razočaran majmunom«, napisao je. Čitao je Bibliju i često se njome služio kao nepresušnim vrelom za svoje dosjetke. »Mnogi ljudi brinu se zbog odlomaka Svetog pisma koje ne razumiju. Što se mene tiče, najviše se brinem zbog odlomaka Svetog pisma koje razumijem!« Nije dakako bio religiozan ni u konfesionalnom smislu pripadnosti. »Crkva se uvijek trudi popraviti ljude, no ne bi bilo zgoroga da popravi i samu sebe te tako pruži dobar primjer«, govorio je, ne shvaćajući da Crkva i ne čini ništa drugo nego se kao zajednica grješnika i svetaca neprestance nastoji popraviti kako bi pružila do-

bar primjer. On je međutim vidio samo jednu stranu medalje — da kršćani često nedosljedno žive svoju vjeru, pa je, razočaran, napisao: »Da je sada Krist među nama, jedno je sigurno: ne bi bio — kršćanin«. Krista je, čini se, znao doživjeti istinskim primjerom ljubavi: »Samo jedan čovjek bio je kršćanin, ali su ga prije mnogo godina uhvatili i — razapeli«, reći će za nj, no i njemu će se gorko narugati rekavši da bi za cijenu vječne sreće i vlasti nad cijelim svemirom svatko pristao na nekoliko sati boli poput Njegove. Time se međutim branio od vlastitih boli, kojima nije omogućio da mu budu, kako bi rekao francuski pisac François Coppée, »spasonosne«.

Mark Twain preminuo je 21. travnja 1910. u mjestu Redding u državi Connecticut. Nedvojbeno, on je i danas pisac koji se rado čita. S pravom, jer je pisao s mnogo realizma, ali i sućuti za malene i marginalizirane. Želimo ga se sjećati i kao pisca koji je znao izraziti smisao za dobro: »Biti dobar je plemenito. Učiti druge da budu dobri još je plemenitije.« No iznimna nadarenost redovito šteti čovjeku ako je ne posveti Bogu. Twain nam stoga ostaje i primjer čovjeka koji nas podsjeća na to da bridak um i veliki talenti nisu dovoljni da bi čovjek ujedno bio i mudar, i našao Najvrjednijega.